

Stanisław Lencewicz

1889–1944

STANISŁAW LENCEWICZ

1889–1944

Stanisław Lencewicz urodził się 19 kwietnia 1889 r. w Warszawie. Jego matką była warszawianka, Julia, z domu Falke. Pochodzący z Wilna ojciec, Krzysztof Lencewicz, pracował na dworcu Terespolskim (ob. Wschodni) jako kierownik warsztatów stolarskich. Stanisław miał dwojkę młodszego rodzeństwa – brata i siostrę. Rodzina żyła w bardzo skromnych warunkach, zajmując jednopokojowe, pozbawione wygód mieszkanie na trzecim piętrze kamienicy przy ulicy Brzeskiej.

Atmosferę domu kształtowała matka, osoba ciepła i religijna. Pod jej wpływem Stanisław sposobił się do stanu duchownego, który to zamiar porzucił jednak około 14. roku życia. Bliski związek uczuciowy łączył go także z bratem, Czesławem, z którym często odbywał wycieczki za miasto. Poza wędrówkami po okolicy od dzieciństwa lubił szczególnego typu majsterkowanie – sporządzał pomoce naukowe, udało mu się nawet skonstruować mikroskop.

W 1905 r. młody Lencewicz został jednym z organizatorów strajku uczniów w Gimnazjum Praskim. Porywczej natury szesnastolatek nie ograniczył się do ustnych protestów; uszkodził portret cara, namówił kolegów do wybiicia szyb i wyrzucenia przez okno klasowych mebli, na tablicy wielkimi literami wypisał żądanie nauki ojczystego języka i polskiej szkoły. Nie został aresztowany jedynie dlatego, że wkrótce po zdemolowaniu klasy ciężko zachorował na tyfus. Ze szkoły jednak go usunięto i nic na to nie można było poradzić. Uparty, pracowity i inteligentny, uczył się w domu, sam. Maturę zdał jako eksternista.

Po otrzymaniu świadectwa dojrzałości pragnął się dalej uczyć. Ciężka sytuacja materialna rodziny uniemożliwiła mu jednak rozpoczęcie studiów wyższych. Stanisław Lencewicz podjął zatem pracę zarobkową. Pracował jako nauczyciel w praskich gimnazjach, w tym także w szkole założonej przez siebie przy ulicy Brzeskiej 17. Prowadził oszczędny tryb życia, odkładając pieniądze na studia wyższe. Tymczasem jednak jego plany życiowe pokrzyżował dawny kolega z nielegalnej organizacji, który zadenuncjował go jako organizatora strajku szkolnego w 1905 roku. Lencewicz został aresztowany i osądzony. W więzieniu spędził blisko rok, osadzony początkowo w warszawskim Ratuszu, w stosunkowo dobrych warunkach, potem w więzieniu za

Cmentarzem Powązkowskim, w końcu w Radomiu. Po uwolnieniu na krótko powrócił do pracy nauczycielskiej, po czym wyjechał do Krakowa na upragnione studia wyższe. Podczas krakowskich studiów skryształowały się jego zainteresowania naukami geograficznymi.

W 1913 r. Lencewicz udał się do Szwajcarii, początkowo do Lozanny, gdzie chciał studiować geografę i geologię u słynnego geologa, Maurycego Lugeona. Zamiar ten nie doszedł do skutku z powodu trudności z uznaniem przez uniwersytet w Lozannie świadectwa dojrzałości wystawionego przez warszawską szkołę. Lencewicz pojechał wtedy do Neuchâtel, gdzie na nowo powstałym uniwersytecie wykładał uczeń Lugeona, Emil Argand. U niego, niedługo przed wybuchem pierwszej wojny światowej, rozpoczął studia.

Sytuacja dwudziestoczteroletniego przybysza rodem z zaboru rosyjskiego nie była łatwa. Dysponując skromnymi oszczędnościami, pozbawiony wsparcia finansowego rodziny, musiał zarabiać na swoje utrzymanie. Początkowo słabo znając francuski, miał się różnych zajęć, potem zarabiał odczytami. Samotny i z dala od bliskich, chętnie spotykał się z rodakami, przebywającymi w Szwajcarii. W gronie jego znajomych byli m.in. polscy studenci geologii, z którymi odbywał wycieczki naukowe. W wojnie, w której Polacy walczyli przeciw sobie w armiach zaborczych, nie wziął udziału.

Zdolny student szybko uzyskał asystenturę u Arganda. Studia ukończył w roku 1916, zdobywając stopień doktora nauk ścisłych na podstawie rozprawy na temat czwartorzędu Wyżyny Małopolskiej. Po uzyskaniu stopnia doktora nadal studiował w Neuchâtel, na wydziale humanistycznym i w szkole mierniczej. Do Warszawy powrócił w tymże, 1916 r. Zamieszkał na ulicy Czackiego.

Wkrótce po powrocie rozpoczął wykłady w Towarzystwie Kursów Naukowych (późniejszej Wolnej Wszechnicy Polskiej), równocześnie organizując Zakład Geograficzny tej uczelni. W latach 1916–1919 wykładał także w innych szkołach wyższych, m.in. na Politechnice. Jego współpraca z uniwersyteckim ośrodkiem geograficznym rozpoczęła się od wykładów zleconych.

Zakład Geograficzny odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego powstał 1 kwietnia 1918 r., kiedy Warszawa znajdowała się jeszcze pod okupacją. W pierwszym (letnim) semestrze studium geograficznego 1918 r. wśród wykładowców znalazł się Stanisław Lencewicz. Program jego wykładów znacznie poszerzono w semestrze jesiennym, jednak z powodu wydarzeń politycznych w listopadzie tegoż roku Uniwersytet zawiesił zajęcia.

W roku 1919 Stanisław Lencewicz habilitował się we Lwowie (u prof. Eugeniusza Romera) na podstawie rozprawy poświęconej morfologii doliny Réchy. W następnym roku objął stanowisko zastępcy kierownika Zakładu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego. Na kierownika Zakładu powołano go w roku 1922, kiedy otrzymał profesurę nadzwyczajną.

W 1923 r. profesor Lencewicz ożenił się z poznaną w Szwajcarii Marią Jankowską. Wkrótce potem zakupił dom z ogrodem w Kobyłce, w pobliżu posiadłości rodziny Nałkowskich. Kobyłka szybko stała się jego ulubionym miejscem wypoczynku i pracy twórczej.

Po latach niedostatku sytuacja materialna młodego profesora nareszcie uległa poprawie. Założył też własną rodzinę, a w wywodzącej się ze środowiska naukowego żonie znalazł dobrą towarzyszkę życia, wspierającą jego zamiłowania i dążenia. Małżonkowie mieli jednego syna, Romana (późniejszy lekarz).

W 1931 r. Stanisław Lencewicz uzyskał profesurę zwyczajną. Był już wówczas autorem ponad stu publikacji, uczonym znanym w kraju i za granicą. Całkowicie oddany nauce i niezwykle pracowity, wziął udział we wszystkich działaniach związanych z geografią polską międzywojennego dwudziestolecia. Od podstaw zbudował Zakład Geograficzny UW i do wybuchu drugiej wojny światowej kierował jego działalnością naukową i dydaktyczną; współorganizował Wojskowy Instytut Geograficzny oraz Polskie Towarzystwo Geograficzne; redagował „Przegląd Geograficzny” i dział polski w ukazującej się w Paryżu „Bibliographie Geographique”. Był członkiem Towarzystwa Naukowego w Warszawie i Komisji Geograficznej Polskiej Akademii Umiejętności, a także członkiem kilku zagranicznych towarzystw naukowych. Brał bardzo aktywny udział w międzynarodowym życiu naukowym. Uczestniczył w siedemnastu zjazdach międzynarodowych (kongresach geograficznych, kongresach geografów słowiańskich, kongresach INQUA, konferencjach hydrologicznych i in.). Za swą działalność otrzymał liczne odznaczenia krajowe i zagraniczne, m.in. Krzyż Oficerski Odrodzenia Polski, Krzyż Niepodległości z Mieczami, odznakę honorową Oficerskiej Szkoły Topografów, komandorię Orderu św. Sawy.

Ze wspomnień uczniów Stanisława Lencewicza wyłania się postać bogata, którą niełatwo opisać. Oto człowiek nerwowy i wrażliwy; od dzieciństwa kochający przyrodę, która dostarczała mu wielu prawdziwie głębokich wzruszeń; troskliwy i zapobiegliwy ojciec; opiekun młodzieży, zachęcający zdolnych studentów do pracy naukowej i drukujący ich wczesne prace; człowiek bezinteresowny, prawy, o silnie rozwiniętym poczuciu obowiązku obywatelskiego; fanatyk wiedzy i naukowej ścisłości; pracoholik i rygorysta, który pracę naukową miał za zaszczyt, przywilej i wartość samą w sobie, i którego drażliwość, despotyzm i wybuchowy temperament niejednemu dały się we znaki... W 1939 r. profesor Stanisław Lencewicz skończył 50 lat.

Lata okupacji niemieckiej spędził w Warszawie. Mieszkał w domu profesorskim na ulicy Brzozowej. Kilkakrotnie otrzymał oferty pracy dla instytucji niemieckich, ale wszystkie odrzucił. Zmuszony trudną sytuacją materialną, w 1940 r. podjął pracę jako urzędnik w biurze wodociągów. Swoją okupacyjną codzienność opisał w liście do przebywającego w oflagu asystenta,

dra Jerzego Kondrackiego: *O 6.15 jadę do biura, często bez śniadania, jak nie ma na czym zagrzać. O 12-tej – obiad: zupa, siedzę do 4-tej. Wracam wieczorem, znowu w ciemnościach, tak, że ulicę w dzień widzę tylko raz na tydzień. Zresztą chodzenie po ulicy jest nieprzyjemne, a jazda tramwajem męką – i niebezpieczne. Przed 8-ą trzeba być w domu, tak, że przez cały tydzień ludzi nie widuję. Urlopu rocznie 12 dni, jako że jestem starszy. W domu zimno i ciemno. Ciężka praca i życie w niedostatku, w niedogrzanym mieszkaniu, często bez światła i należytego posiłku, wyczerpywały siły niemłodego już Lencewicza. W maju 1943 r. pisał do Jerzego Kondrackiego: *Chodzić na większe wycieczki już chyba nie będę; zatyka mnie koło serca*. Mimo trosk, biedy i niebezpieczeństw, aktywnie uczestniczył w konspiracyjnym życiu naukowym Warszawy. Brał udział w tajnych zebraniach członków Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, odbywanych w prywatnych mieszkaniach profesorów. W latach 1943–1944 wykładał na tajnych kompletach. W chwilach wolnych od innych zajęć przygotowywał nowe publikacje, między innymi podręcznik geografii fizycznej ogólnej i geografii fizycznej Europy. Snuł plany działalności uniwersyteckiej po wojnie. W czerwcu 1944 napisał: *Myszę, że po wojnie zajęcia moje pójdą więcej w kierunku nauczania niż badań*. W dalszej części tego samego listu, ostatniego, jaki wysłał do swego asystenta, czytamy: *Dotychczas żyłem jakoś bez obaw, ale od pewnego czasu zacząłem się martwić o los moich książek, które mam w domu. Dotychczas nie ma u nas bombardowań, ale końca wojny nie widać i mogą być jeszcze różne straty*.*

Księgozbiór Stanisława Lencewicza i jego rękopisy spłonęły razem z mieszkaniem podczas Powstania Warszawskiego. Lencewiczowie przeżyli je na Starym Mieście. Po upadku dzielnicy, 1 września 1944 r., ludność cywilna Starówki została wypędzona. Kolumnę, w której znalazło się małżeństwo Lencewiczów, pognano z Brzozowej w kierunku ruin Zamku i dalej, Krakowskim Przedmieściem, Trębacką, Wierzbową, Fredry, przez Ogród Saski ku Woli. Wypędzanych cywili – ludzi wynędzniałych, nierzadko starszych i schorowanych – eskortowali SS-mani z formacji wschodnich, pijani, okrutni, dokonujący grabieży mienia. Małżeństwo Lencewiczów ostatni raz widziano na ulicy Wolskiej w pobliżu Karolkowej, kiedy po raz drugi, już wcześniej okradzionych i poturbowanych, zapędzono ich do bramy jednego z domów.

Rodziny grób Lencewiczów znajduje się na Cmentarzu Bródnowskim. Tamże, w roku 1986 siostrzenica Marii Lencewiczowej umieściła symboliczne epitafium Stanisława i Marii.

W 20. rocznicę śmierci Stanisława Lencewicza jego imię otrzymała aula wykładowa ówczesnego Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego. Jej ścianę ozdobił portret Lencewicza, pędzla Jana Kobera, ofiarowany przez Polskie Towarzystwo Geograficzne. Profesor Stanisław Lencewicz jest także patronem jednej z ulic na warszawskim Bemowie.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Zainteresowania badawcze Stanisława Lencewicza były bardzo szerokie. Przede wszystkim geomorfolog, prowadził także studia z zakresu geologii czwartorzędu, hydrografii, geografii regionalnej, kartografii, geografii człowieka, geografii wojskowej, historii geografii, a także archeologii i antropologii. Listę jego publikacji otwiera *Przyczynek do znajomości utworów dyluwialnych okolic Miechowa*, wydany przez Towarzystwo Naukowe Warszawskie w 1911 roku. Zainteresowanie krajobrazem wyżynnym kontynuował podczas następnych lat. Materiały zebrane w ciągu kilku sezonów prac terenowych na Wyżynie Małopolskiej wykorzystał do napisania rozprawy doktorskiej pt. *Étude sur le Quaternaire du plateau de la Petite Pologne*. O rozprawie tej 20 lat po śmierci autora Jerzy Kondracki (1966, str. 30) napisał: *...wnioski natury geomorfologicznej miały charakter pionierski i stanowiły punkt wyjścia późniejszych badań*.

Podczas pobytu za granicą (1913–1916) Stanisław Lencewicz przeprowadził liczne obserwacje morfologiczne, geologiczne i antropogeograficzne w Alpach. Wyniki badań geomorfologicznych, zgromadzone w latach 1915–1916 posłużyły mu do napisania rozprawy habilitacyjnej pt. *Morfologia doliny Réchy w Alpach Pennińskich*. Geomorfologią glacialną obszarów wysokogórskich interesował się także po powrocie do kraju, prowadząc studia terenowe w Tatrach (1919, 1921). Głównym obszarem jego badań od roku 1917 stały się jednak krajobrazy niżowe, przede wszystkim Polska środkowa, a następnie Polesie.

Podsumowaniem dziesięcioletnich prac geomorfologicznych w Polsce środkowej była praca *Dyluwium i morfologia środkowego Powiśla* (1927), należąca do najwybitniejszych w dorobku Lencewicza. W pracy tej po raz pierwszy zastosował do badań niżu metodę morfologiczną, wykorzystywaną wcześniej tylko w badaniach górskich. Za jej pomocą wyróżnił m.in. dwa wysokie poziomy denudacyjne związane z dolinami rzecznyymi, a następnie objaśnił ich genezę. W pracy omówił także wiek i pochodzenie łąk wstęgowych w okolicach Warszawy i przedstawił wpływ młodych ruchów epejrogenicznych na rozwój sieci rzecznej. Dał także wierny opis charakterystycznych cech rzeźby krajobrazu, określanego współcześnie jako peryglacialny. Rekonstruując przebieg zlodowacenia Niżu, wysunął ideę „wielkiej oscylacji”, którą potem utożsamiano ze zlodowaceniem bałtyckim (obecnie: stadiał bałtycki zlodowacenia wisły).

Bardzo ważną pozycją w dorobku naukowym Lencewicza była także praca pt. *Wydmy śródlądowe Polski*, wydana w 1922 r., wznawiana po drugiej wojnie światowej i szeroko cytowana w piśmiennictwie geomorfologicznym. Opisał w niej mechanizm powstawania wydmy jako form zależnych jedynie od obecności odpowiedniego materiału i czynnika modelującego. Koncepcja

Lencewicza na temat pochodzenia wydm śródlądowych rozwijała pogląd geografów polskich (m.in. Romera), a przeciwstawiała się poglądom geografów niemieckich i rosyjskich (m.in. Wunderlicha, Tutkowskiego). Ci ostatni sądzili, że wydmy powstały pod wpływem wiatrów wschodnich, w klimacie pustynnym, a ich powstawanie współcześnie nie jest możliwe. Koncepcja Lencewicza na temat genezy wydm śródlądowych Niżu jako form usypanych przez wiatry zachodnie i tworzących się także obecnie jest uznawana za trwałą zdobycz nauki, natomiast jego pogląd na temat głównego okresu wydmotwórczego (okres litorynowy) zdezaktualizował się w wyniku późniejszych badań.

Prace na Polesiu rozpoczęły się w roku 1928. Prowadzone były na potrzeby praktyki, w ramach projektu melioracji bagien. Lencewicz przewodniczył jednej z czterech grup, których zadaniem było wykonanie mapy geologicznej w skali 1: 100 000. Syntetyczny opis prac z dziedziny geomorfologii Polesia zawiera referat pt. *Resultats des recherches sur la Quaternaire entre le Bug et la haute Prypéc*, wygłoszony przez Lencewicza na Międzynarodowym Kongresie Geograficznym w Warszawie i opublikowany w materiałach pokongresowych (1936). Ważną częścią badań poleskich były także studia hydrograficzne (np. *Międzyrzecze Bugu i Prypeci; wody płynące i jeziora* – 1931, *Kilka większych jezior północnego Polesia* – 1937). Badania te były kontynuacją prac hydrograficznych, zapoczątkowanych w 1921 r. pomiarami jezior gostyńskich. Już wówczas planowano założenie stacji pomiarowej w Łącku, umożliwiającej stałe obserwacje wybranych parametrów jezior i ich otoczenia. Stacjonarne pomiary meteorologiczne i hydrograficzne udało się jednak przeprowadzić dopiero przy okazji badań jeziora Świtaż (seria pomiarowa 1929–1939).

Zakres badań limnologicznych prowadzonych przez zespół Lencewicza był bardzo szeroki: wykonywano zdjęcia batymetryczne jezior, zbierano dane na temat profili termicznych wód, osadów dennych, obiegu wody itp. Poza studiami w wybranych regionach, opracowano pierwszy, zbiorczy katalog jezior Polski, który, niestety, zaginął w czasie wojny. Z zachowanego sprawozdania z badań jeziornych, przesłanego przez Lencewicza latem 1939 r. na Kongres Międzynarodowej Asocjacji Hydrologii Naukowej w Waszyngtonie wynika, iż w Polsce istniało 6659 naturalnych zbiorników o powierzchni ponad 1 ha.

Badania naukowe prowadzone przez Stanisława Lencewicza wyróżnia kilka cech, niezmiennie znamionujących dobry warsztat geograficzny; pierwszą z nich jest kompleksowość. Jako przykład Lencewiczowego sposobu ujmowania zjawisk geograficznych może posłużyć następujący fragment cytowanego wyżej referatu na temat Polesia (w tłum. M. Prószyńskiego, 1966): *Najważniejszym lokalnym czynnikiem geograficznym są tu wody stojące, nadające szczególne piętno stosunkom między człowiekiem a przy-*

rodą. Nadmiar wody, powodujący zabagnienie regionu, ogranicza powierzchnię pól ornych; zyskują na tym lasy i obszary łąkowe. To ograniczenie powierzchni ornej wyznacza ciasne granice dla zaludnienia (...). Jednostajność krajobrazu i jego podtopienie wodą – to wynik działalności akumulacji aluwialnej, która wygładziła dawną, żywszą rzeźbę. Tak więc – by poznać pochodzenie krajobrazu, musimy rozpocząć od wyjaśnienia genezy równiny, wzgórz i bagien; jeśli idzie o jeziora, to opis ich podałem już poprzednio. Drugą cechą warsztatu naukowego Lencewicza jest opieranie wnioskowań na danych najnowszych, pozyskanych bezpośrednio w terenie. Wykonane badania miały służyć za podstawę do projektu osuszenia bagien. W tym celu zdjęto mapę osadów czwartorzędowych w granicach dziesięciu arkuszy topograficznych w podziałce 1:100 000, wykonano studia hydrograficzne i zajmowano się badaniem jezior. Studium czwartorzędu oparte było na wierceniach płytkich (5-7 m) i na specjalnie wykonywanych wkopach. Liczba tych profili geologicznych przekracza setkę na każdym arkuszu mapy 1:100 000. Poza tym wykonano 15 głębokich otworów świdrowych sięgających aż do podłoża czwartorzędu (...). Trzecią istotną cechą jest zespołowy charakter badań. Jest rzeczą zrozumiałą, że nie mogłem wykonać tak wielkiej pracy sam, osobiście, muszę tedy wspomnieć tu udział moich uczniów – pp. Karaszewskiego, Prószyńskiego, Rühlego, Zwierza i in.

Dążenie do syntezy wiedzy zaowocowało opracowaniem podręczników regionalnej geografii Polski. Pierwszy z nich, *Kurs geografii Polski*, został wydany już w roku 1922 i przez 15 lat był jedynym podręcznikiem geografii na poziomie akademickim. W roku 1937 ukazała się *Polska*, opublikowana jako tom w *Wielkiej Geografii Powszechnej*. Dzieło to, oparte zarówno na literaturze przedmiotu, jak i na badaniach własnych, prezentowało najnowszy stan wiedzy o poszczególnych regionach i komponentach, zawierało wiele nowo opracowanych ilustracji (w tym map), było napisane przystępnym językiem. W czasie wojny nielegalnie dokonane tłumaczenie książki służyło Niemcom jako druk tajny (do celów wojskowych), natomiast dla Polaków podręcznik był zakazany, a jego nakład w dużej części zniszczono. Dopiero w roku 1955 ukazała się nowa wersja książki (*Geografia fizyczna Polski*), opracowana i uzupełniona przez Jerzego Kondrackiego.

W dziedzinie geografii fizycznej (regionalnej) Polski Lencewicz rozwinął poglądy Nałkowskiego na temat pasowego układu rzeźby. Wyróżnił sześć typów krajobrazu Polski: nadbałtycki (wydmowy lub bagienny, przerywany kępami moren); pojezierny (garbaty, obfitujący w jeziora); wielkich dolin (równinny); płytowy (o rzeźbie sfalowanej); podgórski (kotlinowatych równin); górski. W poglądach na istotę krajobrazu i regionu geograficznego bliski był geografom współczesnym. Oba pojęcia traktował bowiem jako odrębne, przy czym regiony rozumiał jako jednostki indywidualne, odzwierciedlenie kompleksu cech geograficznych. Krajobrazy natomiast pojmował

w sposób zbliżony do potocznego – jako cechę fizjonomiczną. Poglądy na temat krajobrazu i regionu rozwinął w pracach przygotowanych podczas wojny, których fragmenty opublikowano w latach 50.

Choć główne osiągnięcia poznawcze Lencewicza dotyczą geomorfologii, limnologii i geografii regionalnej, zajmował się on także innymi działami geografii. Publikował prace z zakresu antropogeografii (*Antropogeografia doliny Rechy w Alpach Pennińskich*, 1917, *Rubież antropogeograficzna w Polsce*, 1935), geografii wojskowej (*Geograficzne i strategiczne położenie Polski*, 1919), historii geografii (biografie, notatki i nekrologi publikowane w „Przeglądzie Geograficznym”) i kartografii (*Stan i potrzeby polskiej kartografii* 1919; *W sprawie udziału Polski w opracowaniu milionowej mapy Ziemi*, 1923, *Pierwsza polska mapa warstwowa*, 1930). Opracowywał również mapy (jako osobne druki wydał dwie: hipsometryczną Gór Świętokrzyskich 1: 225 000 i fizyczną okolic Warszawy 1 : 400 000, 1921). We wczesnym okresie działalności wydał także kilkanaście prac z dziedziny antropologii i archeologii, które łączył z badaniem wieku utworów i form lodowcowych. Lista jego publikacji, zestawiona przez prof. Jerzego Kondrackiego (1966–) obejmuje 195 pozycji, wydanych przed rokiem 1939.

Działalność naukową Lencewicza cechowała wielka troska o kontakt z nauką światową. Wyniki swoich prac ogłosił w formie referatów lub udziału w dyskusjach podczas pięciu międzynarodowych kongresów geograficznych (w Kairze, Cambridge, Paryżu, Warszawie i Amsterdamie), czterech kongresów geografów słowiańskich (w Czechosłowacji, Polsce, Jugosławii i Bułgarii), trzech kongresów międzynarodowej asocjacji do badania czwartorzędu (INQUA) – w Danii, Związku Sowieckim i Austrii, konferencji hydrologicznych państw bałtyckich, kongresów geologicznych i in. Jego udział w kongresach nie ograniczał się do wygłaszania referatów i uczestnictwa w dyskusjach. Na podstawie przywołanych materiałów opracowywał nowe monografie (np. monografia Majorki), pisał także sprawozdania. W kierowanym przez siebie Zakładzie Geograficznym każdego roku gościł kilku geografów zagranicznych.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Stanisław Lencewicz już jako młody człowiek wykazywał duże zdolności organizacyjne. Świadczy o tym założenie przezeń szkoły, w której prowadził zajęcia z młodzieżą. W tym samym okresie związał się z Polskim Towarzystwem Krajoznawczym, w którym działał w Komisji Fizjograficznej. Po powrocie ze Szwajcarii bardzo aktywnie włączył się w organizowanie geografii odrodzonej Polski. Jak pisze Irena Gieysztorowa (1966, str. 17), *nie było to wówczas zadanie ani proste, ani łatwe. Kraj był zniszczony, brak było środków na elementarne potrzeby i pomoce naukowe, wszystko należało or-*

ganizować od początku, od podstaw. Zaslęgi Lencewicza w organizowaniu międzywojennej geografii „od początku i podstaw” sę ogromne.

Współtworzył Polskie Towarzystwo Geograficzne, aktywnie działał w jego zarządzie, a w późniejszym czasie także na stanowisku przewodniczącego Oddziału Warszawskiego. Od 1923 do 1939 roku redagował najpoważniejsze polskie czasopismo geograficzne – „Przegląd Geograficzny”. Bez pomocy etatowego zespołu redakcyjnego, bez stałego budżetu i firmy wydawniczej, gromadził artykuły, wykonywał korektę językową, dbał o stronę techniczną pisma. Corocznie publikował zestawianę przez siebie bibliografię geografii polskiej.

Wziął także udział w zorganizowaniu Wojskowego Instytutu Geograficznego, z którym w późniejszych latach współpracował. Z jego inicjatywy w WIG powołano specjalny referat nazw. Wysuwał nowe koncepcje opracowania map topograficznych i mapy hydrograficznej Polski. Odegrał wybitną rolę w zainicjowaniu polskiego udziału w opracowaniu Międzynarodowej Mapy Świata.

Uczestniczył także w działalności innych instytucji i towarzystw naukowych w kraju i za granicą. Był członkiem Towarzystwa Naukowego w Warszawie i Komisji Geograficznej PAU, członkiem honorowym Czechosłowackiego Towarzystwa Naukowego w Pradze, członkiem korespondentem Towarzystwa Geograficznego w Meksyku i Belgradzie. Współorganizował wszystkie słowiańskie kongresy geograficzne i międzynarodowy kongres geograficzny w Warszawie (1934). Współpracował także w Międzynarodowej Bibliografii Geograficznej, będąc polskim redaktorem „Bibliographie géographique” wydawanej w Paryżu.

Stanisław Lencewicz organizował również placówki naukowo-dydaktyczne geografii, tworzył programy studiów i kierował ich realizacją. Od podstaw zbudował Zakład Geograficzny Wolnej Wszechnicy Polskiej, którym kierował do około 1928 roku i Zakład Geograficzny Uniwersytetu Warszawskiego, którym kierował od 1920 roku do wybuchu wojny.

Siedziba Zakładu Geograficznego UW znajdowała się początkowo w tzw. Gmachu Porektorskim. Objąwszy Zakład, Lencewicz zadbał o pozyskanie obszerniejszego lokalu. Znajdował się on w Pałacu Staszica i zajmował 2 sale o łącznej powierzchni 130 m². W 1924 r. Lencewiczowi udało się uzyskać jeszcze jedną salę. Poprawa sytuacji lokalowej Zakładu była sprawą bardzo ważną, ponieważ w jego pomieszczeniach mieściły się nie tylko stanowiska pracy i sala wykładowa, ale także redakcja „Przeglądu Geograficznego” oraz siedziby Zarządu Głównego PTG i Zarządu Oddziału Warszawskiego. Znajdowała się tu także biblioteka PTG z cennymi czasopismami geograficznymi, otrzymanymi w ramach wymiany za „Przegląd Geograficzny”. W 1929 r. Zakład uzyskał nowy lokal w Pałacu Staszica. Siedziba nie była większa, lecz dogodniej rozplanowana: miała dużą salę

wykładową, pokój przeznaczony na bibliotekę, pokoje pracowników i ciemnię fotograficzną.

Staraniem Lencewicza powiększył się także stan osobowy Zakładu. Początkowo składał się on z profesora i jednego asystenta. W 1933 r. Lencewicz uzyskał drugą asystenturę oraz etat adiunkta-docenta. Znacznemu zwiększeniu uległ także budżet Zakładu – w 1924 r. wynosił ok. 1500 zł, w 1935 blisko 5000 zł.

Biblioteka Zakładu, początkowo skromna (kilkadziesiąt map i ok. 2000 tomów) bardzo wzbogaciła się dzięki ofiarowaniu przez Lencewicza księgozbioru i cennych map. Chlubą biblioteki były zwłaszcza: pierwsza polska mapa hipsometryczna Alojzego Altha oraz seria map hipsometrycznych i hydrograficznych Józefa Kornela Witkowskiego. Przed wybuchem wojny biblioteka Zakładu liczyła już ponad 6500 tomów i ponad 8000 map. Profesor dbał także o rozwój instrumentarium Zakładu, które w 1939 r. obejmowało blisko 60 przyrządów z dziedziny kartografii, topografii, meteorologii i hydrografii.

Po wybuchu wojny Lencewicz i współpracownicy ukryli najcenniejsze książki i przyrządy. Pozostałe zbiory zostały rozkradzione lub przejęte przez Institut für Deutsche Ostarbeit. Część biblioteki odzyskano po wojnie, jednak z przyrządów i książek ukrytych w Warszawie udało się ocalić jedynie pantograf, aneroid i kilkadziesiąt tomów.

Podczas okupacji Stanisław Lencewicz uczestniczył w tajnych zebraaniach Polskiego Towarzystwa Geograficznego oraz w konspiracyjnym życiu Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Na spotkaniach profesorów (m.in. Kazimierz Bassalik, Kazimierz Białaszewicz, Jan Czekanowski, Marian Gieysztor, Bolesław Hryniewiecki, Stefan Pieńkowski, Wacław Roszkowski, Jan Samsonowicz) analizowano dorobek naukowy poszczególnych dyscyplin w okresie międzywojennym. Praca Lencewicza na temat dorobku polskiej geografii, oceniona jako bardzo trafna, zaginęła podczas Powstania.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Pracę nauczycielską Stanisław Lencewicz rozpoczął bardzo wcześnie, jeszcze przed podjęciem studiów. Uczył w praskich gimnazjach, wykładając różne przedmioty, w tym botanikę i, nielegalnie, historię Polski. Jego zasadnicza działalność dydaktyczna przypadła jednak na lata po 1916 r., kiedy to po powrocie ze Szwajcarii podjął się prowadzenia wykładów z zakresu geografii. W latach 1916–1919 wykładał na Politechnice, w Państwowym Instytucie Pedagogicznym, w Szkole Topografów, na Wolnej Wszechnicy Polskiej oraz na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1920 r. na stałe związał się z uniwersyteckim ośrodkiem geograficznym, który, wedle słów Ireny Gieysztorowej (1966) *trzeba było stworzyć dosłownie z niczego*. Początkowo obciążenia dy-

daktyczne profesora Lencewicza były bardzo urozmaicone. Oprócz wykładów, osobiście prowadził ćwiczenia z kartografii, topografii i geomorfologii. W późniejszych latach zajęcia te przejęli asystenci, których profesor niekiedy wizytował, *budząc postrach nie tylko wśród studentów, ale i u prowadzącego zajęcia* (cytat ze wspomnień Jerzego Kondrackiego, 1991, str. 44).

Stanisław Lencewicz prowadził wykłady z geografii fizycznej ogólnej i geografii Polski. Z niezwykłą starannością przygotowywał zarówno treść, jak i formę zajęć. Treść wykładów zawsze odpowiadała najnowszym osiągnięciom wiedzy. Lencewicz mówił zwięźle, jasno, syntetycznie. Wywody bogato ilustrował za pomocą wykresów i blokdiagramów, które kolorowymi kredami rysował na tablicy. Najbardziej skomplikowane rysunki przygotowywał dzień wcześniej. Słuchaczami wykładów były grupy 12–30 osób. Po zakończeniu omawiania jakiegoś działu odbywały się repetycje, na których obecność była obowiązkowa. Do zaliczenia wykładu potrzebny był podpis profesora. Od 1926 r., po wprowadzeniu magisterskiego systemu studiów, wymóg ten poszerzono o konieczność zdania po dwóch latach pisemnego i ustnego egzaminu z geografii ogólnej. Od drugiego roku studiów studentów obowiązywały także proseminaria i seminaria, które Lencewicz prowadził osobiście. Wprowadzały one w problematykę naukową w skali polskiej i światowej. Bardzo ważną składową nauczania było *practicum* geograficzne, które prowadził wyłącznie Lencewicz. Początkowo studentom powierzano wykonanie prac indywidualnych, opartych na literaturze z zakresu hydrografii, kartografii lub geomorfologii. W późniejszym czasie *practicum* bazowało na pracach zespołowych, takich jak opracowanie mapy (np. hipsometrycznej mapy Gór Świętokrzyskich w skali 1:75 000) lub prowadzenie obserwacji terenowych.

Przykładem *practicum* zespołowego są prace terenowe prowadzone w latach 1921–1923 nad Jeziorkiem Czerniakowskim. *Codzienne wędrowki na Czerniaków odbywali kolejno wszyscy uczestnicy practicum. Nie było to ani łatwe, ani zawsze przyjemne, gdyż tramwaj dochodził tylko do Placu Unii Lubelskiej* (cytat ze wspomnień Jadwigi Kobendziny, 1966, str. 68). Studenci prowadzili codzienne pomiary temperatury powietrza nad wodą i temperatury wody na głębokości co 1 metr, a zimą także pomiary grubości pokrywy lodowej. Opracowali również batymetrię jeziora, zbadali jego florę oraz florę brzegów. Wyniki badań, opracowane zespołowo, ukazały się jako praca naukowa – jedna z 25 wydanych przed wojną „Prac Zakładu Geograficznego UW” (Nr 3, 1925).

Znamienną cechą Lencewicza jako nauczyciela było otaczanie opieką studentów, przejawiających głębsze zainteresowanie studiami. Zabierał ich na zebrania naukowe, zachęcał do pisania sprawozdań i notatek naukowych, publikował ich prace w „Przeglądzie Geograficznym”. Bardzo troskliwy wobec

oddanych nauce, był równie surowy dla tych, którzy nie chcieli poświęcić się jej całkowicie. Jego nerwowość i wybuchowy temperament, potęgowane przez bezsenność, na którą cierpiał przez długie lata, nierzadko prowadziły do konfliktów z otoczeniem. Niektórzy z uczniów zdecydowali się na kontynuację studiów w innych ośrodkach. Na początku lat 30. atmosfera w Zakładzie Geograficznym UW bardzo się popsuła. Doszło do zbiorowego buntu słuchaczy w zimie roku 1931/1932. Kilkunastoosobowa grupa starszych studentów przeniosła się na Uniwersytet Jagielloński i tam ukończyła studia.

Jak napisała Irena Gieysztorowa (1967, str. 457), *Lencewicz zdawał sobie doskonale sprawę ze swego trudnego charakteru, nad czym szczerze bolał i czemu niekiedy dawał wyraz w swych wypowiedziach. Żal z powodu zatargu ze studentami musiał być wyrażony otwarcie – zachował się po nim ślad w postaci dowcipnej trawestacji tekstu tanga „Już nigdy...”, ułożonej przez studentów do szopki noworocznej. Oto Mistrz, czyli „człowiek, który zrozumiał”, obiecuje grupie studentów (za Kondrackim 1991, str. 46):*

*...Już nigdy
Z practicum nie wyrzucę was znów,
Już nigdy
Żadnych przykrych nie powiem wam słów,
Już nigdy
Żaden spór nie rozłączy już nas.
Do Krakowa nie pójdzie nikt z was,
Minął ten czas...
Już nigdy.
Już nigdy,
Jakże mocno słowa te brzmią,
Już nigdy
Nikt zrażony nie będzie już mną.
Zostańcie,
Jakże miło pogodzić się z tem,
Nie zwiejecie mi nocą ni dniem,
Myślą ni snem,
Już nigdy.*

Nieprzystępny i groźny na terenie Zakładu, podczas wycieczek terenowych profesor Lencewicz był odprężony i swobodny, skory do pogawędek, wspólnego śpiewania i uczestnictwa w wieczorkach studenckich. Wycieczki terenowe stanowiły najważniejszą składową studiów geograficznych, odbywanych pod jego kierunkiem. Początkowo prowadził je osobiście, w późniejszym czasie zastępowali go asystenci. W wycieczkach brali udział studenci geografii wszystkich roczników, w miarę swych możliwości. Koszty uczestnictwa w zajęciach terenowych ponosili bowiem samodzielnie (niekiedy można było uzyskać dofinansowanie). Uczestnictwo w wycieczce wymagało ponadto posiada-

nia dobrej kondycji i odpowiedniego ekwipunku. Trasy prowadziły w różne zakątki Polski – najczęściej w niedalekie okolice Warszawy, ale także na Pojezierze Suwalskie (16–19.06.1927), na Wołyń i Polesie (8–15.07.1929), na Babią Górę i Pilsko (7–9.06.1930), w Karpaty Wschodnie i na Podole (2–8.06.1931), w Tatry (2–5.07.1937), w okolice Chełma i Włodzimierza Wołyńskiego (26–29.05.1938) i w wiele innych miejsc. W trakcie wycieczek studenci zapoznawali się z formami terenu, jego budową, zagadnieniami społeczno-ekonomicznymi. Nie były to jednak wyłącznie zajęcia dydaktyczne, lecz wyjazdy naukowo-poznawcze, podczas których zbierano materiały obserwacyjne i ustalano nowe tematy badań. Łącznie Zakład Geograficzny pod kierunkiem profesora Lencewicza odbył 64 wycieczki po Polsce i jedną za granicę. Była to trzytygodniowa wycieczka naukowa do Jugosławii, odbywana wspólnie ze studentami geografii z Belgradu (1923).

Kierowany przez profesora Stanisława Lencewicza Zakład Geograficzny Uniwersytetu Warszawskiego kształcił początkowo nauczycieli geografii i doktorów geografii. Po reformie 1926 r. wprowadzono bardziej sztywny program studiów magisterskich. Doktorat stał się drugim stopniem studiów. Do 1939 r. magisterium w Zakładzie uzyskało 25 osób. Stanisław Lencewicz wypromował 8 doktorów (Stanisław Gorzuchowski, Romuald Gumiński, Jadwiga Kobendzina, Jerzy Kondracki (doktorat nowego typu), Stanisław Pietkiewicz, Marek Prószyński, Edward Rühle, Bogdan Zaborski), 4 osoby zdały u niego egzamin doktorski z geografii jako przedmiotu pobocznego (Z. Kaczorowska, R. Kobendza, S.Z. Różycki, T. Żebrowski), dwóch doktorów uzyskało habilitację przed 1939 r. (S. Pietkiewicz, B. Zaborski), wielu uczniów doktoryzowało się po wojnie. Spośród uczniów Stanisława Lencewicza kilkanaście osób (ponad 70%!) zostało samodzielnymi pracownikami naukowymi.

Podczas wojny profesor Lencewicz uczestniczył w konspiracyjnej działalności dydaktycznej. Wspólnie z J. Samsonowiczem, S. Poniatowskim, Z. Sujkowskim, S. Pietkiewiczem i R. Gumińskim wykladał geografii na tajnych kompletach, powtarzając wykłady po kilka razy na tydzień, za każdym razem dla niewielkiej grupy. W tym trudnym okresie życia po raz kolejny ujawniły się znamienne cechy jego charakteru, te same, które przed wojną, na przekór subiektywnym i obiektywnym przeszkodom, zdecydowały o sukcesie naukowym i dydaktycznym stworzonej przez niego placówki. Wedle słów Ireny Gieysztorowej (1967, str. 471), Stanisław Lencewicz *był człowiekiem prawym, o silnie rozwiniętym poczuciu obowiązku społecznego, obcym wszelkiej koniunkturze*. Mimo trudnych warunków i niebezpieczeństwa, grożącego wykładowcom i studentom, w okupowanej Warszawie kilkunastu słuchaczy odbyło dwa lata uniwersyteckich studiów geograficznych (1943–1944).

WYKORZYSTANE PRACE BIOGRAFICZNE I INNE ŹRÓDŁA

- Gieysztorowa I., 1966, *Życie Stanisława Lencewicza* [w:] *Stanisław Lencewicz. W 20 rocznicę tragicznej śmierci i 75 rocznicę urodzin, praca zbiorowa pod redakcją Jerzego Kondrackiego*, PWN, Warszawa, s. 12-23.
- Gieysztor I., 1967, *Stanisław Lencewicz* [w:] *Dziewięć wieków geografii polskiej*, Wiedza Powszechna, Warszawa, s. 451-471.
- Kobendzina J., 1966, *Stanisław Lencewicz jako kierownik Zakładu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego* [w:] *Stanisław Lencewicz* (op. cit.), s. 64-79.
- Kondracki J., 1966, *Przedmowa* [w:] *Stanisław Lencewicz* (op. cit.), s. 7-8.
- Kondracki J., 1966, *Działalność naukowa Stanisława Lencewicza* [w:] *Stanisław Lencewicz* (op. cit.), s. 24-56.
- Kondracki J., 1966, *Bibliografia prac Stanisława Lencewicza* [w:] *Stanisław Lencewicz* (op. cit.), str. 112-125.
- Kondracki J., 1976, *Rozwój pojęć o krajobrazach i regionach fizycznogeograficznych*, [w:] Kondracki J., *Podstawy regionalizacji fizycznogeograficznej*, PWN, Warszawa, s. 31-32.
- Kondracki J., 1981, *Stanisław Lencewicz 1889-1944; Geographers*, vol. 5, s. 77-81. London.
- Kondracki J., 1991, *Geografowie Uniwersytetu Warszawskiego: Stanisław Lencewicz, Bogdan Zaborski, Stanisław Pietkiewicz (wspomnienia, listy)*, *Studia i materiały z dziejów nauki polskiej*, seria II, z.4, s. 41-63 (tamże, na str. 63 znajduje się spis 25 publikacji o Stanisławie Lencewiczu).
- Kondracki J., Kondracka W., 1939/1945, *Stanisław Lencewicz*, *Przegląd Geograficzny*, 19,
- Leszczycki S., 1966, *Słowo wstępne* [w:] *Stanisław Lencewicz* (op. cit.), s. 9-11.
- Lencewicz Stanisław, 1966, *Wyniki badań czwartorzędu między Bugiem a górną Prypecią*, tłum. z francuskiego Marek Prószyński, w: *Stanisław Lencewicz* (op. cit.), s. 91-107.
- Pietkiewicz S., 1947, *Prace kartograficzne Stanisława Lencewicza*, *Wiadomości Służby Geograficznej*.
- Pietkiewicz S., 1966, *Działalność Stanisława Lencewicza w dziedzinie międzynarodowych stosunków naukowych* [w:] *Stanisław Lencewicz* (op. cit.), s. 57-63.

SPIS PUBLIKACJI STANISŁAWA LENCEWICZA

1911

1. *Przyczynek do znajomości utworów dyluwialnych okolic Miechowa*, *Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz.*, IV, nr 7, s. 308-316, ryc. 1.
2. *Charakterystyka antropologiczna ludności Smardzewic*, *Spraw. Wydz. II Tow. Nauk. Warsz.*, IV, nr 9, s. 143-197, ryc. 4.
3. *Czaszka z Łątkowic*, *Światowit*, IX, s. 89-94, tabl. 2.
4. *Notatka o cmentarzyskach zrujnowanych w pow. opoczyńskim*, *Światowit*, IX, s. 101-102.
5. *Przez Wyżynę Małopolską. Dziennik wycieczki*, *Ziemia*, II, nr 24-30, ryc. 16.
6. *Europejski unikat w Polsce*, *Ziemia*, II, nr 42, ryc. 1.
7. *Architektura a geologia*, *Ziemia*, II, nr 43, ryc. 4.

1912

8. *Taniec*, *Myśl Niepodległa*, nr 196 (luty), s. 157-162.
9. *Zarys geologiczny okolic Warszawy*, *Ziemia*, III, nr 2-4, ryc. 9.

10. *Z badań fizjograficznych nad Pilicą*, Ziemia, III, nr 29-32, ryc. 7.
11. *Bug pod Malkinią*, Ziemia, III, nr 50, ryc. 3.
12. *W sprawie administracyjnej nomenklatury terytorialnej*, Ziemia, III, nr 12.
13. *Przyczynek dotyczący wskaźnika szerokościowo-długościowego czaszek z ziem polskich*, Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz., V, nr 9, s. 605-622, ryc. 1.

1913

14. *Dzieje górnej Lubrzanki (Czarnej Nidy) w czwartorzędzie*, Pam. Fizjogr., XXI, s. 1-9, ryc. 3, tabl. 1.
15. *Przyczynki do znajomości dyluwium i hydrografii okolic Tomaszowa Rawskiego*, Pam. Fizjogr., XXI, s. 11-25, ryc. 3, tabl. 2.
16. *Wyniki studiów antropologicznych w pow. Opoczyńskim*, Spraw. Wydz. III. Tow. Nauk. Warsz., VI, nr 3/4, s. 248-258.
17. *Materiały antropologiczne z Witkowic pow. Sochaczewskiego*, Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz., VI, nr 5, s. 368-381.
18. *Cmentarzyska grzebalne w pow. Płońskim*, Światowit, X, s. 9-13, ryc. 2.
19. *Sprawozdanie z poszukiwań w Mnichu w pow. kutnowskim*, Światowit, X, s. 15-20, ryc. 4.
20. *Szkielety skurczone z grobów neolitycznych w Złotej pod Sandomierzem*, Światowit, X, s. 53-60, tabl. 1.
21. *Poszukiwania paleoantropologiczne w Polsce w świetle geologii*, Wszechświat, XXII, nr 14, s. 212-217.
22. *Nowe teorie pochodzenia człowieka*, Światowit, X, s. 103-119, ryc. 1.
23. *Muzeum prehistoryczne Erazma Majewskiego w Warszawie*, Ziemia, IV, nr 26, ryc. 2.
24. *Notatka do mapy archeologicznej*, Ziemia, IV, nr 29, ryc. 1.

1914

25. *O utworach czwartorzędowych w północnej części Krakowskiego*, Spraw. Kom. Fizjogr. Akad. Umiej., XLVIII, s. 22-41, ryc. 2, tabl. 2.
26. *Dalsze studia antropologiczne w pow. Opoczyńskim*, Pam. Fizjogr., XXII, s. 49-81, tabl. 1.
27. *Wyżyna Kielecko-sandomierska*, Ziemia, V, nr 3-19, ryc. 19.
28. *Ludność Gór Kieleckich pod względem antropologicznym*, Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz., VII, nr 7, s. 585-619, ryc. 3.

1916

29. *Étude sur le Quaternaire du plateau de la Petite Pologne*, Bull. Soc. Neuchâtel de Géogr., XXV, s. 1-105, ryc. 14, mapa 1:504 000.
30. *La transhumance dans le val de Réchy*, Bull. Soc. Neuchâtel de Géogr., XXV, s. 107-212, ryc. 9, mapa 1:100 000.
31. *Observations sur la morphologie glaciaire dans le val de Dix*, „Zeitschr. f. Gletscherkunde”, X, s. 242-247, ryc. 4.
32. *Sur une méthode de l'enseignement de la géographie*, Édicateur, Lausanne.
33. *Encore un domaine de l'art*, Édicateur, Lausanne.

1917

34. *Profile geologiczne przez Apenin Toskański*, Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz., X, s. 637-662, ryc. 3, tabl. 1.

35. *Moreny czołowe między Płońskiem i Wyszogrodem*, Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz., X, nr 8, s. 989-990.
36. *Antropogeografia doliny Réchy w Alpach Penińskich*, Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz., X, nr 9, s. 1082-1097, ryc. 4, tabl. 3, mapa 1:100 000.
37. *Uwagi o morfologii lodowcowej w val de Dix (Alpy Pennińskie)*, Spraw. Wydz. III Tow. Nauk. Warsz., X., nr 2, s. 169-181, ryc. 2, tabl. 2.

1918

38. *Morfologia doliny Réchy w Alpach Penińskich*, Prace Tow. Nauk. Warsz., III Wydz. Nauk. Mat.-Przyr., nr 29, s. 86, ryc. 5, tabl. 8, mapa 1:50 000.

1919

39. *Nowe moreny czołowe na Nizinie Polskiej*, „Przeł. Geogr.”, I, s. 108-114, ryc. 3.
40. *Geograficzne i strategiczne położenie Polski*, Bellona, nr 12, s. 919-932, ryc. 1, mapa 1.
41. *Stan i potrzeby polskiej kartografii*, Bellona, nr 2, s. 114-126, ryc. 4. (Streszczenie: „Przeł. Geogr.”, I, s. 160).

1921

42. *Węzeł wodny kałuszyński; morfologia i hydrografia*, Kosmos, XLVI, s. 503-524, ryc. 1, tabl. 1.
43. *La situation géographique de la Pologne*, Rev. Gén. Sc. Pures et Appliquées, XXXII, nr 22, s. 631-634, ryc. 1.
44. *Mapa hipsometryczna Gór Świętokrzyskich 1:225 000, 51 × 32,5 cm*. Główn. Księg. Wojsk., Warszawa.
45. *Mapa fizyczna okolic Warszawy 1:400 000, 40 × 29 cm*. Wojsk. Inst. Geogr., Warszawa.

1922

46. *Wydmie śródlądowe Polski*, Przeł. Geogr., II, s. 12-59, ryc. 12.
47. *O wieku środkowym Powiśla*, Pos. Nauk. PIG, nr 3, s. 21-24.
48. *Kurs geografii Polsk*, Główn. Księg. Wojsk., Warszawa, s. XII+338, ryc. 217, tabl. 4, map 4.
49. *Dyskusja*, Comptes Rendus de la XIII-ème session du Congrès Géol. Intern. Liège, s. 1426.
50. (wspólnie z H. Marszewską) *Rozwój terytorialny Warszawy* (streszczenie referatu), Przeł. Geogr., II, s. 191.
51. *Mapa fizyczna okolic Warszawy 1:100 000* (streszczenie referatu), Przeł. Geogr., II, s. 197-198.
52. *Pologne. XXXII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.

1923

53. *XIII Międzynarodowy Kongres Geologiczny*, Przeł. Geogr., III, s. 1-8.
54. *W sprawie udziału Polski w opracowaniu milionowej mapy Ziemi*, Przeł. Geogr., III, s. 81-91 i 190, ryc. 1.
55. *Polskie Towarzystwo Geologiczne*, Przeł. Geogr., III, s. 135-136 (niepodpisane).
56. *Pracownia geograficzna Wolnej Wszechnicy Polskiej*, Przeł. Geogr., III, s. 137 (niepodpisane).
57. *Państwowa Rada Miernicza*, Przeł. Geogr., III, s. 145-147 (niepodpisane).
58. *Czechosłowacki Wojskowy Instytut Geograficzny*, Przeł. Geogr., III, s. 147-149 (niepodpisane).
59. *Instytut Geograficzny w Cluj*, Przeł. Geogr., III, s. 151 (niepodpisane).

60. XI Międzynarodowy Kongres Geografów, Przegł. Geogr., III, s. 152 (niepodpisane).
61. Międzynarodowa Unia Geograficzna, Przegł. Geogr., III, s. 152 (niepodpisane).
62. Zjazd Nauczycieli Geografii, Przegł. Geogr., III, s. 155-156 (niepodpisane).
63. Zjazd Geografów Włoskich, Przegł. Geogr., III, s. 162-163 (niepodpisane).
64. Wystawa polska w Muzeum Międzynarodowym w Brukseli, Przegł. Geogr., III, s. 170-171 (niepodpisane).
65. *Pologne XXXIII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.

1924

66. Zmiany hydrograficzne pomiędzy dorzeczem Skrwy i Działdówki. *Recueil de travaux offert à M. J. Cvijić*, Belgrad, s. 225-232, ryc. 3.
67. O tak zwanym zastoisku toruńskim, Przegł. Geogr., IV, s. 99-114, mapka 1 : 500 000.
68. Sprawozdanie Zakładu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego, Przegł. Geogr., IV, s. 193-222 (niepodpisane).
69. Jubileusz prof. Eugeniusza Romera, Przegł. Geogr., IV, s. 228-231 (niepodpisane).
70. Jubileusz prof. Jovana Cvijića, Przegł. Geogr., IV, s. 231-234. (niepodpisane).
71. Zjazd Fizjografów Polskich, Przegł. Geogr., IV, s. 240-242 (niepodpisane).
72. Nowe czasopisma geograficzne, Przegł. Geogr., IV, s. 243 (St. L.).
73. Podłoże dyluwium w okolicach Płocka, Pos. Nauk. PIG, nr 8, s. 5-7.
74. Zjazd Geografów i Etnografów Słowiańskich, Kultura Słowiańska, nr 4.
75. Geografia wojskowa na Zjeździe Geografów Słowiańskich w Pradze, Bellona, nr 7, s. 91-94.
76. *Pologne, XXXIV-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.

1925

77. Badania jeziorne w Polsce, Przegł. Geogr., V, s. 1-70.
78. Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Kairze, Przegł. Geogr., V, s. 127-143, ryc. 3.
79. Gen. Bronisław Grąbczewski (nekr.), Przegł. Geogr., V, s. 144-145 (niepodpisane).
80. Prof. Waclaw Švampera, Przegł. Geogr., V, s. 145-146 (niepodpisane).
81. Komisja Geograficzna Akademii Umiejętności, Przegł. Geogr., V, s. 146-148 (niepodpisane).
82. Geografia na Zjeździe Przyrodników i Lekarzy Polskich, Przegł. Geogr., V, s. 148-149 (niepodpisane).
83. Zjazd Asocjacji Geologów Karpaccyckich, Przegł. Geogr., V, s. 149-150 (niepodpisane).
84. Międzynarodowe Biuro Hydrograficzne, Przegł. Geogr., V, s. 151-152 (niepodpisane).
85. Uwagi o formach wydmowych (barchanach) oazy Charga, Kosmos, t. L, z. IV, s. 1384-1392, ryc. 3.
86. *I lavori dell' Istituto Geografico Militare di Varsavia*, Tłum. N. Galardi, „L'Universo”, VI, nr 10, s. 835-837.
87. *Pologne XXXV-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
88. Przegląd literatury za rok 1925, Przegł. Geogr., V, s. 156-160 (niepodpisane).

1926

89. Czwartorzędowe ruchy epirogeniczne i zmiany sieci rzecznej w Polsce Środkowej, Przegł. Geogr., VI, s. 99-125, ryc. 4.
90. XIV Międzynarodowy Kongres Geologiczny, Przegł. Geogr., VI, s. 138-142.
91. Jovan Cvijić (nekr.) Przegł. Geogr., VI, s. 143 (niepodpisane).
92. *Sur les travaux de l'Institut Géographique Militaire à Varsovie*, Sbornik I Sjezdu Slov. Geogr. a Etnogr. v Praze 1924, s. 33-35.

93. *La dernière glaciation en Pologne*, Sbornik I Sjezdu Slov. Geogr. a Etnogr. v Praze 1924, s. 175-176.
94. *Różnice morfologiczne między Polską Środkową a Zachodnią*, Księga Pamiątkowa XII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w r. 1925, Warszawa, s. 113-114.
95. *Katalog jezior polskich* (komunikat), Księga Pamiątkowa XII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w r. 1925, Warszawa, s. 122-123.
96. *Pologne. XXXVI-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
97. *Przegląd literatury za rok 1926*, Przegl. Geogr., VI, s. 151-157 (niepodpisane).

1927

98. *Dyluwium i morfologia środkowego Powiśla*, Prace PIG, II, nr 2, s. 67-220, ryc. 9, mapa morfologiczna środkowego Powiśla 1 : 400 000.
99. *Mallorca. Szkic geograficzny*, Przegl. Geogr., VII, s. 55-75, ryc. 9.
100. Witold Wróblewski (nekr.), Przegl. Geogr., VII, s. 92 (St. L.).
101. *Nowe czasopisma geograficzne*, Przegl. Geogr., VII, s. 96, (St. L.).
102. *Miasto Warszawa*, Przewodnik Kongresowy II Zjazdu Słów. Geogr. i Etnogr. w Polsce 1927, s. 139-143, ryc. 1.
103. *Warszawa-Wilno: Krajobraz* (wspólnie z B. Zaborskim), Przewodnik Kongresowy II Zjazdu Słów. Geogr. i Etnogr. w Polsce 1927, s. 152-156, ryc. 1.
104. *Pologne. XXXVII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
105. *Przegląd literatury za rok 1927*, Przegl. Geogr., VII, s. 97-101 (niepodpisane).

1928

106. *Epoka lodowcowa w Danii w świetle ostatnich badań*, Przegl. Geogr., VIII, nr 1/2, s. 84-98, ryc. 3.
107. Wacław Jezierski (nekr.), Przegl. Geogr., VIII, s. 236-237 (St. L.).
108. Jan Paweł Rychliński (nekr.), Przegl. Geogr., VIII, s. 238-239 (St. L.).
109. Andrzej Świętochowski (nekr.), Przegl. Geogr., VIII, s. 239-240 (St. L.).
110. *Melioracje Polesia*, Przegl. Geogr., VIII, s. 240-241 (St. L.).
111. *Oblicze geograficzne Polski*, Księga Pamiątkowa. Dziesięciolecie Polski Odrodzonej 1918-1928. Kraków, s. 17-30.
112. *Zagadnienie liczby epok lodowych*, Wszechświat, I (XXXIV), nr 8, s. 47-53.
113. *Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Cambridge*, „Wszechświat”, I (XXXIV), nr 8, s. 59.
114. *Dziesięciolecie Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, Wszechświat, I (XXXIV), nr 8.
115. Ludomir Ślepowron Sawicki. *Wspomnienie pośmiertne*, Wszechświat, I (XXXIV), nr 27, s. 351-354.
116. *Dziesięciolecie Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, Ziemia, XIII, nr 5.
117. *Kolonizacja a wyprawy naukowe*, Morze, nr 4.
118. *Instytut Kolonialny w Amsterdamie*, Morze, nr 10.
119. *Prof. Ludomir Sawicki*, Morze, nr 11, s. 2-3.
120. *Mapa hipsometryczna Gór Świętokrzyskich 1 : 250 000*, Warszawa, wyd. drugie.
121. *Pologne. XXXVIII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
122. *Przegląd literatury za rok 1928*, Przegl. Geogr., VIII, s. 231-235 (niepodpisane).

1929

123. *Jeziora gostyńskie*, Przegl. Geogr., IX, s. 87-140, ryc. 11, tabl. 1.

124. *Les terrasses de la Vistule moyenne*, Pamiętnik II Zjazdu Słow. Geogr. i Etnogr. w Polsce 1927, Kraków, I, s. 203-207, ryc.2.
 125. *Pologne. XXXIX-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.

1930

126. *Les terrasses de la Vistule moyenne*. Deuxième rapport de la Commission des terrasses pliocènes et pleistocène, Florence, s. 113-117, ryc. 2.
 127. *Les terrasses de la Vistule moyenne*, Report of the proceeding of International Geographical Congress Cambridge 1928, s. 165-167.
 128. *Trzeci Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów*, Przegl. Geogr., X, s. 115-121.
 129. *Benedykt Dybowski* (nekr.), Przegl. Geogr., X, s. 126-129 (St. L.).
 130. *Pierwsza polska mapa warstwowa*, Przegl. Geogr., X, s. 226-237.
 131. *Sprawozdanie poleskiego Komitetu Geologicznego* (grupy S. Lencewicza), Przegl. Geogr., X, s. 274-276 (niepodpisane).
 132. *Nowy słownik geograficzny*, Przegl. Geogr., X, s. 287-288 (St. L.).
 133. *Towarzystwo Geofizyków*, Przegl. Geogr., X, s. 291 (niepodpisane).
 134. *Pologne. XL-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
 135. *Przegląd literatury za rok 1929 i 1930*, Przegl. Geogr., X, s. 292-300 (niepodpisane).

1931

136. *Międzyrzecze Bugu i Prypeci; wody płynące i jeziora*, Przegl. Geogr., XI, s. 1-72, ryc. 4, tabl. 1, mapa podłoża dyluwium 1 : 300 000.
 137. *Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Paryżu*, Przegl. Geogr., XI, s. 165-171.
 138. *Dwudziesty Czwarty Zjazd Niemieckich Geografów*, Przegl. Geogr., XI, s. 189-190 (St. L.).
 139. *Komisja Fizjograficzna Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego*, Ziemia, XVI, nr 23-24.
 140. *Pologne. XLI-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
 141. *Przegląd literatury za rok 1931*, Przegl. Geogr., XI, s. 191-196 (niepodpisane).

1932

142. Оñíířłíćł éłćáo ñłđđ řńřčč Āćńěü č Āíłđř. Ńđóáü Ęłćáoířđđāñé Ęñíółđ líóčč Řńń íóčřóčč đř ččó-í íčť ÷łńā łđńč÷íñā đł đčí ār Łāđ íđŭ. Ęłíćíāđřā . B. I, c. 52-54.
 143. *Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji, odbytej w Leningradzie w sprawie badań czwartorzędu*, Przegl. Geogr., XII s. 185-207, ryc. 1.
 144. *Władysław Massalski* (nekr.), Przegl. Geogr., XII, s. 208-210 (St. L.).
 145. *Ruch geograficzny w Związku Sowieckim*, Przegl. Geogr., XII, s. 212-214 (St. L.).
 146. *Wspomnienie o wyprawie Rogozińskiego do Kamerunu*, Przegl. Geogr., XII, s. 214-216 (St. L.).
 147. *Recenzja Zarysu monografii rzeki Prypeci* dr Aleksandra Pareńskiego, Przegl. Geogr., XII, s. 225-228.
 149. *Pologne. XLII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
 150. *Przegląd literatury za rok 1932*, Przegl. Geogr., XII, s. 229-236 (niepodpisane).

1933

151. *Les terrasses de la Vistule et du Dniepr. Comptes Rendus du Congrès Intern, de Géogr.* Paris, III, s. 134-137.

152. *Naturalne tendencje odwodnienia Polesia a zagadnienie melioracji. Postępy prac przy melioracji Polesia*, Brześć nad Bugiem, s. 129-131.
153. *Mallorca, étude géographique*, Géologie de la Méditerranée Occid., t. II, nr 44, Barcelona, s. 8, tabl. 3.
154. Józef Siemiradzki (nekr.), *Przeł. Geogr.*, XIII, s. 189-191 (St. L.).
155. *Drugi Zjazd Geografów Czesko-Słowackich*, *Przeł. Geogr.*, XIII, s. 199-200 (St. L.).
156. *Pologne. XLIII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
157. *Przegląd literatury za rok 1933*, *Przeł. Geogr.*, XIII, s. 207-214 (niepodpisane).

1934

158. (Wspólnie z S. Pawłowskim) *Polesie et Białowieża*, Congrès Intern. de Géogr., Excursion A I, Warszawa, s. 96, ryc. 35, tabl. 1.
159. *Le massif hercynien des Łysogóry (Ste Croix) et ses enveloppes*, Congrès Intern. de Géogr., Excursion B 3, Warszawa, s. 50, ryc. 4.
160. *La vallée de la Vistule aux environs de Płock*, Congrès Intern. de Géogr., Excursion C I, Warszawa, s. 15, ryc. 4.
161. *Pologne. XLIV-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.

1935

162. *Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Warszawie*, *Przeł. Geogr.*, XIV, s. 167-182, ryc. 2.
163. *Rubież antropogeograficzna w Polsce*, Spraw. z Pos. Tow. Nauk. Warsz., Wydz. II, XXVIII, Warszawa, s. 31, ryc. 4, tabl. 1.
164. *Pologne. XLV-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
165. *Przegląd literatury za rok 1934*, *Przeł. Geogr.*, XIV, s. 247-256. (niepodpisane).

1936

166. *Resultats des recherches sur le Quaternaire entre le Bug et la haute Prypéc*, Comptes Rendus de Congrès Intern. de Géogr. Varsovie 1934, t. II, s. 31-41.
167. *Surfaces d'aplanissement tertiaire dans les monts Łysogory*, Comptes Rendus du Congrès Intern. de Géogr. Varsovie 1934, t. II, s. 492-496, I mapa I : 250 000.
168. *Mapa geologiczna Kotliny Płockiej*, Warszawa. PIG, 1 : 200 000, 36×24 (do poz. 98).
169. *Wspomnienie o Wacławie Nałkowskim w dwudziestą piątą rocznicę śmierci*, *Przeł. Geogr.*, XV, s. 3-22, ryc. 1, tabl. 1.
170. *Sprawozdanie z trzeciej międzynarodowej konferencji w sprawie badań czwartorzędu*, *Przeł. Geogr.*, XV, s. 155-168, ryc. 4.
171. *Komitet Geograficzny*, *Przeł. Geogr.*, XV, s. 178-179 (niepodpisane).
172. *Litewskie Towarzystwo Geograficzne*, *Przeł. Geogr.*, XV, s. 181 (niepodpisane).
173. *Pologne. XLVI-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
174. *Przegląd literatury za rok 1935*, *Przeł. Geogr.*, XV, s. 182-189 (niepodpisane).

1937

175. *Polska, Wielka Geografia Powszechna*, Trzaska, Evert i Michalski Warszawa, s. XII + 446, ryc. 422, tabl. 5, map barwnych 7.
176. *Carte géologique de la Polesie du Sud-Ouest*. Congrès Intern. de Géogr. Varsovie 1934. Warszawa 1 : 350 000, 40X28 (do poz. 166).
177. *Kilka większych jezior północnego Polesia*, *Przeł. Geogr.*, XVI, s. 133-149, ryc. 2, tabl. 3.

178. *Uwagi o zlodowaceniu w polskich Tatrach Wysokich*, Przegł. Geogr., XVI, s. 155-160.
179. *Zmarli: Tadeusz Zubrzycki, Stefan Czarnowski, Anastas Iszirkoff, Albert Heim*, Przegł. Geogr., XVI, s. 188-189.
180. *Kongresy: Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Amsterdamie, XVII-ty Międzynarodowy Kongres Geologiczny w Moskwie, Międzynarodowy Kongres Nauk Antropologicznych i Etnologicznych w Kopenhadze, VI-a Bałtycka Konferencja Hydrologiczna w Lubece*, Przegł. Geogr., XVI, s. 193-197 (St. L.).
181. *Nowe Towarzystwa: Polskie Towarzystwo Gleboznawcze, Polskie Towarzystwo Statystyczne, Polskie Towarzystwo Wypraw Badawczych*, Przegł. Geogr., XVI, s. 206-207 (niepodpisane).
182. *Pologne. XLVII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
183. *Przegląd literatury za rok 1936*, Przegł. Geogr., XVI, s. 209-216 (niepodpisane).

1938

184. *Surfaces d'aplanissement tertiaire dans les monts Lysogory*, Rapp. Comm. Cartogr.: Surfaces d'aplanissement tertiaires. Union Géogr. Intern. Paris 1938, s. 54-58, tabl. 1.
185. *Le problème des moraines terminales*, Comptes Rendus du Congrès Intern. de Géogr. Amsterdam 1938, t. II, Brill, Leyden, s. 64-67.
186. *Międzynarodowy Kongres Geograficzny w Amsterdamie*, Przegł. Geogr., XVI, s. 117-125.
187. *Rękopisy J. Czerskiego*, Przegł. Geogr., XVII, s. 138.
188. *Nowe czasopisma*, Przegł. Geogr., XVII, s. 139-140.
189. *Pologne. XLVIII-ème Bibliographie géographique*, Colin, Paris.
190. *Bibliographie géographique polonaise pour l'année 1937* (adnotowana), Przegł. Geogr., XVII, s. 141-156.

1939

191. *Jan Lewiński* (nekr.), Przegł. Geogr., XVIII, s. 190-193.
192. *Adam Piwowar* (nekr.), Przegł. Geogr., XVIII, s. 193.
193. *Wawrzyniec Teisseyre* (nekr.), Przegł. Geogr., XVIII, s. 194.
194. *Rapport sur les études limnologiques (non biologiques) en Pologne*, Association Internationale d'Hydrologie Scientifique. Réunion de Washington 1939. Comptes Rendus des Seances et Rapports, t. I: Commission de limnologie, Question 3, rapport 5, s.10, ryc. 2.
195. *Bibliographie géographique polonaise pour l'année 1938* (adnotowana), Przegł. Geogr., XVIII, s. 217-233.

OPUBLIKOWANE POŚMIERTNIE

1946

196. *Antoni Sujkowski* (nekr.), Przegł. Geogr., XIX, s. 99-101.
197. *Ludwik Krzywicki i jego udział w geografii* (nekr.), Przegł. Geogr., XX, s. 143-148.
198. *Emile Argand – uczyony indywidualista* (nekr.), Przegł. Geogr., XX, s. 148-152.
199. *Juliusz Szokalski* (nekr.), Przegł. Geogr., XX, s. 152-154.

1953

200. *Wydmę śródlądowe Polski*, Wyd. Geol. Warszawa, s. 31-61, ryc. 11, mapa 1.
201. *Lodowce i ich wpływ na rzeźbę powierzchni ziemi. Wody lądowe*, (Materiały do geografii fizycznej ogólnej), PWN, Warszawa, s. 207, ryc. 87.

1955

202. *Geografia fizyczna Polski*, oprac. i uzupeł. Jerzy Kondracki, PWN, Warszawa, s. 412, ryc. 216, tabl. 3, map barwnych poza tekstem 2.

1957

203. *Pisma wybrane z geografii fizycznej Polski*, wybrał i przedmową opatrzył Jerzy Kondracki, PWN, Warszawa, s. 447, ryc. 73, tabl. poza tekstem 4 (przedruk poz. 5, 6, 27, 29, 42, 46, 94, 98, 112, 123, 151, 159, 178, 184, 185, 194).

1958

204. *Regiony geograficzne*, Przegł. Geogr., XXX/3, s. 489-494.

1959

205. Ôččë=łńęf' ałiadrôč' Ā iëüřë. Īadráimřë č äid' ičë Łčë Ęřiad' řóęč. Čárnłëünnâi Čiňňđ řiňé Ęčňłđřň óđü, Ęńęáf c. 401, đčň. 120, ôň . 98, ôâ. kđiěl' ňłęňř 2
206. S. Lencewicz, J. Kondracki, *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa, s. 486, ryc. 262, tabl. 4, map barwnych poza tekstem 1.

1962

207. S. Lencewicz, J. Kondracki, *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa, s. 486, ryc. 262, tabl. 4, III wydanie.

1964

208. S. Lencewicz, J. Kondracki, *Geografia fizyczna Polski*, PWN, Warszawa, s. 486, ryc. 262, tabl. 4, IV wydanie.
209. *Geografia fizyczna Polski*, oprac. i uzupeł. Jerzy Kondracki. Tłumaczenie chińskie.

1966

210. *Międzyrzecze Bugu i Prypeci; wody płynące i jeziora* (streszczenie). Tłum. z franc. W. Richling-Kondracka [w:] Stanisław Lencewicz, pr. zb. pod red. J. Kondrackiego, PWN, Warszawa, s. 80-89
211. *Wyniki badań czwartorzędu między Bugiem a górną Prypecią*. Tłum. Z francuskiego M. Prószyński, [w:] Stanisław Lencewicz (op. cit.) s. 80-107.

Źródło: Kondracki 1966, uzupełnione

Summary

Stanisław Lencewicz was born on 19 April 1889, in Warsaw. After finishing a secondary school he worked as a teacher. In 1913–1916 he studied in Neuchâtel under the guidance of professor E. Argand obtaining the title of a doctor in exact sciences. His habilitation took place in 1919 in Lviv under the tutorship of professor E. Romer. In 1922 he obtained the associated professorship and in 1931 the full professorship at the University of Warsaw.

In 1916–1919 he lectured the geographic subjects at the Free Polish Public University, at the Technical University, at the Military School of Topographers, and at the National Institute of Pedagogy. In 1918 he brought into existence the Department of Geography at the University of Warsaw and he ran this department from 1920 to the outbreak of the II World War. He promoted 8 doctors and two of them obtained habilitation.

Professor Lencewicz conducted research in the Małopolska Upland, in the Alps, in the Tatras, and later mainly in the Central Poland and in Polesie. Until 1939 he published 195 papers on geomorphology, hydrography, cartography, regional geography, human geography, and others, including two highly appreciated textbooks on the regional geography of Poland. He actively participated in the international scientific life. Professor presented papers at over a dozen international geographic conventions and conferences (among others in Cairo, Cambridge, Paris, and Amsterdam) and a few of them he co-organized himself.

Profesor Lencewicz took part in all activities related to the Polish interwar geography. He co-founded the Polish Geographic Society, he was a member of its board and the President of its Warsaw office. He edited „Przegląd Geograficzny” and took part in the organization of the Military Institute of Geography where he later worked. He was a member of the Warsaw Scientific Society and of the Geographic Commission at the Polish Academy of Learning, a honorary member of the Czechoslovakian Scientific Society, and a correspondent member of the Geographic Societies in Mexico and in Belgrade. He contributed to the International Geographic Bibliography. He was honoured with many Polish and foreign decorations for his achievements: among others with the Officer’s Cross Polonia Restituta, with the Cross of Independence with Swords, with the badge of honour of the Military School of Topographers.

He spent the occupation in Warsaw in difficult conditions, earning a living as a clerk in the Municipal Waterworks office. He participated in the conspiratorial scientific and didactic life of the Faculty of Mathematics and Natural Science at the University of Warsaw. In 1943–1944 he lectured at the underground courses. He worked upon the new textbooks of general physical geography and of the geography of Europe (partially published after the war). He was murdered by the Nazis in the action of dislodging civilians during the Warsaw Uprising, September 1, 1944.

*Katarzyna Ostaszewska, Instytut Geografii Fizycznej, Uniwersytet Warszawski,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa,
e-mail: kostasze@uw.edu.pl*